

مفاهیم و مصادیق جرایم شرکتی و ضرورت توجه به راهکارهای ایزو ۲۶۰۰۰ و حسابداری اجتماعی از سوی سازمان بازرسی کل کشور

حمزه ملکیان^۱

اصغر سپهیان قره بابا^۲

چکیده

امروزه فساد به علت عواقب مضر آن از جمله بالا بردن هزینه معامله، عدم اطمینان و در نهایت پیشگیری از سرمایه‌گذاری، بهکی از بزرگترین چالش‌های جهان تبدیل شده است. بسیاری از شرکت‌ها در راستای حفظ جایگاه و منافع خود در بازارهای رقابتی، با عدول از الزامات قانونی و استانداردهای حاکم بر خود، همچنین با نقض قوانین موجود ضمن وارد آوردن خسارات و صدمه‌های جبران‌ناپذیر و هزینه‌های گزاف اقتصادی و اجتماعی بر کشورها، حقوق و منافع گروه‌های دیگر و در نهایت جامعه را تضییع می‌کنند و مرتکب جرایم شرکتی می‌شوند. در این میان نقش سازمان بازرسی کل کشور به‌منزله نهاد متولی نظارت بر حسن جریان عملکرد دستگاه‌ها، در حوزه شناسایی، پیشگیری، اصلاح و مقابله با این جرائم بسیار پررنگ است. هدف مقاله حاضر، بررسی دقیق مفاهیم و مصادیق جرایم شرکتی و همچنین به کارگیری استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۶۰۰۰ و حسابداری اجتماعی به‌منزله راه‌حلی برای مقابله با این پدیده توسط سازمان بازرسی است که جهت دستیابی به هدف مقاله و بررسی ریشه‌های ظهور جرایم شرکتی، مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتی نیز تشریح گردید. نتایج تحقیق بیان می‌دارد هر استاندارد و معاهده‌ای که به گونه‌ای به مسئولیت اجتماعی شرکتی توجه کرده باشد، باید به‌منزله یک عامل مهم توسعه پایدار و مقابله با جرایم شرکتی در واحدهای تجاری تقویت شود، که سرآمد آنان استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۶۰۰۰ است. از طرفی در راستای ایفای مسئولیت پاسخ‌گویی و گزارشگری آثار متقابل معاملات بین واحدهای تجاری و جامعه پیرامونی‌اش، حسابداری اجتماعی به‌منزله راه‌حل پیشگیرانه و کاشف جرایم شرکتی معرفی گردید. بنابراین نتایج تحقیق توصیه می‌کند سازمان بازرسی کل کشور جهت مقابله با پدیده جرایم شرکتی، استفاده از این ظرفیت‌ها را برای حسن جریان امور در دستور کار خود قرار دهد.

واژگان کلیدی: جرایم شرکتی، مسئولیت اجتماعی شرکتی، ایزو ۲۶۰۰۰، حسابداری اجتماعی، سازمان بازرسی کل کشور

۱- کارشناسی ارشد حسابداری، عضو پیوسته انجمن حسابداری ایران h.malekian_1989@yahoo.com

۲- دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه رازی کرمانشاه، بازرس اقتصادی و امور زیربنایی اداره کل بازرسی استان کرمانشاه

۱. مقدمه

توسعه بازارهای ملی و فراملی و نقش انکارناپذیر شرکت‌های خصوصی به‌منزله ابزارهای بی‌بدیل کارآفرینی و عامل توسعه و تعالی اقتصاد جوامع مختلف، سبب شکل‌گیری نگاهی یک‌سویه به کارکردهای مثبت شرکت‌ها شده است. این در حالی است که بسیاری از واحدهای تجاری با تفکری اشتباه در راستای حفظ جایگاه و منافع خود در بازارهای رقابتی، با عدول از الزامات قانونی و استانداردهای حاکم بر خود، همچنین با نقض قوانین موجود در زمینه‌های کار، تجارت، محیط‌زیست، مالیات، گمرک و بورس و وارد آوردن خسارات و صدمه‌های جبران‌ناپذیر و هزینه‌های گزاف اقتصادی و اجتماعی بر کشورها، ضمن ارتکاب به جرایمی دست به فساد می‌زنند. فساد یک پدیده جهانی است که در همه کشورها وجود دارد، ولی براساس شواهد، به کشورهای فقیر بیش از سایرین آسیب می‌زند، رشد اقتصادی را سرکوب می‌کند و بودجه‌های مورد نیاز برای آموزش، بهداشت و سایر خدمات عمومی را از مسیر خود منحرف می‌سازد. براساس آمار بانک جهانی، سالانه و به‌طور تقریبی بالغ بر یک تریلیون دلار از طریق رشوه ردوبدل می‌شود.^۱ امروزه فساد به علت عواقب مضر آن از جمله بالا بردن هزینه معامله، عدم اطمینان و درنهایت پیشگیری از سرمایه‌گذاری، به‌کی از بزرگ‌ترین چالش‌های جهان تبدیل شده است (ویرجینیا و همکاران،^۲ ۲۰۰۸). در راستای مبارزه با این پدیده، نهادهای بین‌المللی همچون سازمان بین‌المللی شفافیت^۳ (TI)، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD)^۴، سازمان ملل متحد، بانک جهانی (GAC)^۵ و در سال‌های اخیر وزارت دادگستری آمریکا و کمیسیون بورس اوراق بهادار به طرز چشمگیری اقدامات خود را علیه جریان‌ات فعال مفسد افزایش داده‌اند (الکن و پانده،^۶ ۲۰۱۱). در ایران نیز به استناد اصل (۱۷۴) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و ماده یک قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور امر نظارت بر حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اجرایی بر عهده سازمان بازرسی قرار داده شده است. این سازمان به‌منزله نهاد متولی مقابله با فساد، ضمن شناسایی و علت‌یابی پدیده فساد و تجزیه و تحلیل آن، موظف است با ارائه راهکارهایی در جلوگیری از فساد به‌صورت کارا عمل نماید.

در میان اشکال مختلف فساد، فساد شرکتی در روابط بین شرکت‌های انتفاعی خصوصی و تأمین‌کنندگان یا مشتریان اتفاق می‌افتد. زمانی که مقامات شرکت‌های سهامی بزرگ از منابع شرکت برای به دست آوردن منافع شخصی و به هزینه سهامداران استفاده می‌کنند مرتکب فساد شرکتی می‌شوند (موزز مونتش، ۱۳۹۲). حال آنکه اگر هر گروهی منافع شخصی خود را بدون در نظر گرفتن

1- www.unodc.org/islamicrepublicofiran/fa/legal.html

2- Arvanitidou Virginia, Konstantinidou Eleni, Papadopoulos Dimitrios and Xanthi Chrysoula

3- Transparency International

4- The Organisation for Economic Co-operation and Development

5- Governance and Anti-Corruption

6- Benjamin, A., Olken, MIT and Rohini Pande, Harvard University.

عواقب اعمال خود بر اجتماع هدف قرار دهد جان سالم به در نمی‌برد (لاینوز، ۱۹۷۴)؛ به این معنی که توانایی کسب و نگهداری استانداردهای بین‌المللی و فرصت حضور در بازارهای جهانی را نمی‌یابند یا در صورت حضور با از دست دادن اعتماد در جامعه، جایگاه خود را از دست می‌دهند.

هدف مقاله حاضر، بررسی دقیق مفاهیم و مصادیق جرایم شرکتی و معرفی استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۶۰۰۰ و حسابداری اجتماعی به منزله راه‌حلی برای مقابله با این پدیده است که می‌تواند توسط سازمان بازرسی به آن توجه شود. جهت دستیابی به هدف مقاله و بررسی ریشه‌های ظهور جرایم شرکتی و پس از ارائه مفاهیم و مصادیق آن، مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکتی نیز تشریح می‌شود. بدین ترتیب ضمن معرفی علت اصلی جرایم شرکتی، مبنایی برای توسعه چارچوب مفهومی اصول استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۶۰۰۰ و تئوری حسابداری اجتماعی به منزله راه‌حل‌های پیشنهادی فراهم می‌شود.

۲. چارچوب مفهومی فساد و جرایم شرکتی

در دهه گذشته فساد، به جایگاه مهمی در متون و مناظرات مربوط به توسعه، اقتصاد و حتی سیاست رسیده است؛ تاجایی که بررسی اثر فساد در اقتصاد، برای اندازه‌گیری هزینه‌های سیستم حکومت‌های ناکارآمد، حائز اهمیت است (گونزالو، ۲۰۱۳). بانک جهانی در تعریفی ساده، فساد را سوءاستفاده از قدرت عمومی برای نفع خصوصی می‌داند (تانزی، ۱۹۹۸). فساد یک فعالیت متقلبانه است که در آن رئیس، مدیر اجرایی، مدیر، کارمند یا پیمانکار یک نهاد برای دستیابی به برخی منافع شخصی یا نفع خود یا برای یک فرد یا نهاد دیگری خلاف منافع نهاد عمل نموده و از موقعیت اعتماد خود در نهاد سوءاستفاده می‌کنند.

بنیاد فکری جرایم شرکتی با مطالعات ساترلند در دهه چهارم قرن بیستم بر روی سابقه بزهکاری هفتاد شرکت خصوصی مشهور و معتبر در عرصه‌های تجاری، بازرگانی و صنعتی شکل گرفت. ایشان در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که تمامی شرکت‌های بزرگ، ضمن نقض قوانین و مقررات بازرگانی به‌طور مکرر مرتکب جرایمی همچون تبلیغات فریبکارانه، تقلب‌های مالیاتی، سوءاستفاده از علائم تجاری و جرایم علیه قوانین و مقررات کار شده‌اند (شکریان، ۱۳۹۰). به دنبال تحقیقات ساترلند و با مطالعات مارشال کلینارد و ریچارد کویینی (۱۹۷۳) و کلینارد (۱۹۹۰) فساد بخش خصوصی با اصطلاح جرم شرکتی وارد ادبیات جرم‌شناسی گردید و نخستین تعریف از آن شکل گرفت. از دیدگاه ایشان رفتارهای ناقض قانون و مجرمانه‌ای که توسط شرکت یا کارمندان آن به قصد انتفاع ارتکاب یافته و صرف‌نظر از اینکه به موجب قانون جزا، قانون مدنی یا سایر قوانین قابل مجازات باشد یا خیر جرم شرکتی نامیده می‌شود (مون، ۲۰۰۲). ون دی بوت^۵ جرایم شرکتی

1- Linowes

2- Gonzalo F. Forgues-Puccio

3- Tanzi

4- Wei-Teh Mon

5- Van de Bunt

را فعل یا ترک فعل‌های غیرقانونی می‌داند که به صورت فردی یا گروهی توسط اعضا و کارکنان شرکت‌ها و با هدف کسب منفعت شرکت در خلال وظایف سازمانی‌شان ارتکاب می‌یابد (شکریان، ۱۳۹۰). در تعریفی دیگر فریدریچ جرایم شرکتی را اعمال غیرقانونی و مضر می‌داند که توسط اعضای هیأت مدیره، صاحبان مناصب یا کارمندان شرکت و با هدف افزایش منافع شخصی یا شرکتی ارتکاب می‌یابد (فریدریچ، ۱۳۷۹). آنچه از این تعاریف برمی‌آید این است که مدیران و کارکنان شرکت‌ها و واحدهای بخش خصوصی برای دستیابی به منافع - چه منافع شخصی و چه منافع شرکتی - ضمن تخطی از قوانین و استانداردهای حاکم، حقوق و منافع گروهی دیگر را نیز پایمال می‌نمایند و در نگاه وسیع‌تر، ارتکاب جرم توسط شرکت یک تهدید قابل ملاحظه در رفاه جامعه است (قانون اصلاحات کمیسیون نیوسات ولز، ۲۰۰۱). در ادامه برای آشنایی بیشتر با جرایم شرکتی به منزله یک تهدید اجتماعی، نمونه‌هایی از مصادیق و اشکال آن ارائه می‌شود.

۱-۲- مصادیق و اشکال جرایم شرکتی

دامنه واژه فساد گسترده است و طیف وسیعی از رفتارهایی که از سوی اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی رخ می‌دهد، ممکن است در این دامنه قرار گیرند. سازمان FBI^۳ (۱۹۸۹) « آن دسته از اعمال غیرقانونی که مشخصه آن‌ها فریب، پنهان کاری یا سوءاستفاده از اعتماد است و متکی به زور، خشونت یا تهدید نیست و افراد و سازمان‌ها برای به دست آوردن پول، اموال یا خدمات، برای اجتناب از پرداخت هزینه‌ها یا از دست دادن پول، با هدف حفظ منافع شخصی یا شغلی، مرتکب این اعمال می‌گردند» را به منزله جرایم شرکتی می‌داند. با توجه به تعدد و تنوع بسیار جرایم شرکتی، در ادامه نمونه‌هایی از جرایم اقتصادی شرکتی ارائه می‌شود:

■ جرایم مالیاتی

مهم‌ترین وظیفه دولت حداکثر کردن رفاه اجتماعی است و مهم‌ترین و معمول‌ترین روش تأمین مخارج دولت برای رفاه اجتماعی دریافت مالیات است (مرادی و همکاران، ۱۳۹۲). با توجه به درآمدهای قابل ملاحظه شرکت‌ها، بخش اعظم درآمدهای مالیاتی دولت می‌بایست از اشخاص حقوقی اخذ شود. در پی ضعف فرهنگ مالیاتی، شرکت‌ها تمام تلاش خود را برای کاهش یا حذف هزینه‌های مالیاتی به کار می‌گیرند و با اعمالی همچون انجام معاملات صوری، گزارش کمتر از واقع درآمد^۴ و حساب‌سازی‌های حرفه‌ای، فعالیت در اقتصاد زیرزمینی و دیگر اعمال متقلبانه دست به فساد می‌زنند و مرتکب جرم می‌شوند. این نوع جرم شرکتی که به نوعی کلاهبرداری از بخش عمومی است یکی از مهم‌ترین و شایع‌ترین عناوین مجرمانه اقتصادی است که مجرمین شرکتی مرتکب آن می‌شوند (شکریان، ۱۳۹۰).

1- Friedrich

2- Law Reform Commission for New South Wales

3- Federal Bureau of Investigation

4- Under-reporting of Income

■ فساد مالی

بسیاری از اندیشمندان همچون بکر^۱ (۱۹۷۴)، تانزی و داوودی^۲ (۱۹۹۷) و راجیو و نلسون^۳ (۱۹۹۸) ریشه فساد مالی را در فعالیت‌های دولت می‌دانند. این در حالی است که امروزه در ایران به موازات طرح بحث خصوصی‌سازی و کوچک شدن پیکره دولت، بخش خصوصی با حضور در حوزه فعالیت‌های دولتی و بازارهای رقابتی و سهم شدن در توسعه و رشد اقتصادی سبب شده است که فساد مالی در این بخش همانند بخش عمومی قابلیت ارتکاب پیدا کند. اعمال نفوذ بر مقامات سیاسی و نمایندگان مجلس جهت طرح یا تصویب قوانین خاص و منتفع‌کننده شرکت‌ها، سوءاستفاده از مناقصه‌ها و مزایده‌های عمومی، توسل به وسایل متقلبانه جهت برخورداری از امتیازات و تسهیلات عمومی، ارتشا در معاملات داخلی و بین‌المللی اعم از واردات و صادرات فقط بخشی از مظاهر فساد مالی شرکت‌ها هستند که ضمن ایجاد نابرابری اقتصادی و خدشه‌دار کردن رقابت سالم در سطح ملی و بین‌المللی موجب تضرر شرکت‌های قانونمند یا خروج آن‌ها از میدان رقابتی می‌شوند و در نهایت دولت‌ها را متضرر می‌سازند (همان، ۱۳۹۰).

■ جرایم گمرکی

گمرک به منزله یک سازمان دولتی برای حمایت از تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان داخلی و جلوگیری از ورود و خروج کالاهای غیرمجاز، مسئولیت اجرای قوانین گمرکی و اخذ حقوق و عوارض واردات و صادرات را بر عهده دارد. تبعیت از قوانین و مقررات دارای بار مالی بوده و مستلزم پرداخت هزینه‌های زیادی از سوی شرکت‌هاست که نتیجه نهایی آن افزایش قیمت تمام‌شده کالا و خدمات و کسب سود پایین است (همان، ۱۳۹۰). این امر سبب شده است تا عدول از قوانین و مقررات گمرکی و میل به قاچاق کالا از سوی شرکت‌ها توجیه‌پذیر شود و شرکت‌ها با اعمال شگردهای خاصی همچون اظهار کردن کالاهای ممنوع‌الورود و غیرمجاز با عنوان کالاهای مجاز یا مشروط با نام دیگر، اعمال نفوذ و عدم پرداخت عوارض و تعرفه‌های گمرکی، ایجاد کانال‌ها و واسطه‌های خارج از نظام گمرکی برای ورود و خروج کالاهای غیرمجاز، با تعرض به منابع ملی ضمن کسب امتیازات مالی بسیار، زمینه‌ساز بحران‌های اقتصادی شوند.

■ جرایم بورسی

در پی توسعه و تعالی بازارها، بورس به منزله یک بازار خودانتظام تشکیل شد و در طول سال‌های اخیر با شکل‌گیری نهادهای مالی نوین، گسترش دامنه فعالیت شرکت‌های کارگزاری و ورود ابزارهای جدید مالی، این بازار ضمن گسترش دچار پیچیدگی نیز شده است. با توجه به اینکه شرکت‌ها به منزله مشتریان این بازار به حساب می‌آیند؛ از این رو جرایم شرکتی در این حوزه بیشتر موضوعیت پیدا می‌کند. شرکت‌ها با ارتکاب جرایمی همچون انتشار اخبار کذب، معاملات صوری

1- Becker

2- V. Tanzi and H. Davoodi

3- Rajeev K. Goel and Michael A. Nelson

و متقابله، خودداری از ارائه اطلاعات صحیح، سوءاستفاده از اطلاعات نهانی و عدم پابندی به اصل شفافیت، افشا، گزارش دهی صحیح، مسئولیت پاسخ‌گویی و تخطی از الزامات قانونی، ضمن دامن زدن به عدم کارایی بازار سرمایه موجبات خسارت به سرمایه‌گذاران و بی‌اعتمادی ایشان نسبت به این بازار را ایجاد کرده و درنهایت موجبات رکود و تضییع منافع ملی را فراهم می‌کنند.

علاوه بر موارد ذکر شده به‌مثابه مصادیقی از جرایم اقتصادی شرکتی، رفتارهای مجرمانه و ناقض قانون دیگری همچون جرایم استخدامی، جرایم زیست‌محیطی، جرایم مربوط به مواد غذایی و دارویی، جرایم مربوط به نقض حقوق مصرف‌کنندگان و جرایم رایانه‌ای وجود دارند که از نظر اهمیت و خطرناکی با جرایم اقتصادی شرکتی برابری می‌کنند (همان، ۱۳۹۰).

همانند سایر مفاسد و جرایم، آنچه به‌منزله نقطه مشترک مفاهیم و مصادیق جرایم شرکتی قابل درک است توجه به این نکته است که اشخاص حقوقی در قالب شرکت‌ها برای دستیابی و حداکثر کردن منافع خود، حقوق و منافع گروه‌های دیگر و درنهایت جامعه را تضییع می‌کنند و با تخریب بازارهای رقابتی و کاهش سرمایه‌گذاری، موجبات رکود و ناکارآمدی اقتصادها را فراهم می‌آورند. امروزه در بسیاری از کشورهای مختلف جهان فساد و مبارزه با آن به‌منزله یک مسئله اساسی، مورد نظر دولت‌هاست. با وجود مطالعات اندیشمندان بسیاری در این زمینه، یکی از دلایل عدم موفقیت مبارزه با فساد و جرایم شرکتی، آگاهی محدود نسبت به علل، آثار و معرفی راه‌های مبارزه متناسب با علل این معضل است. در ادامه با ارائه مفاهیم مسئولیت اجتماعی شرکتی سعی بر آن است که یکی از علل اصلی ارتکاب به جرایم شرکتی روشن و راهکارهایی برای مقابله با آن ارائه شود.

۳. تعاریف و مفاهیم مسئولیت اجتماعی شرکتی (CSR)

از دهه ۵۰ تاکنون، در امتداد گسترش دامنه اهداف واحدهای تجاری و نقش پاسخ‌گویی این واحدها نسبت به جامعه، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها که از آن به‌منزله وجدان شرکتی، شهروندی شرکتی، اقدامات یا عملکرد اجتماعی و کسب‌وکار مسئولیت‌پذیر نام برده می‌شود؛ به‌مثابه یک مفهوم مهم در ادبیات کسب‌وکار مطرح گردید.

آلتمن^۱ (۱۹۶۸) CSR را موضوعی هوشمند و هدفمند برای رفاه جامعه می‌داند که از فعالیت‌های مخرب شرکت جلوگیری می‌کند و باعث بهبود زندگی انسان‌ها می‌شود. مسئولیت اجتماعی شرکت مجموعه‌ای از وظایف و تعهداتی است که شرکت باید در جهت حفظ، مراقبت و کمک به جامعه‌ای انجام دهد که در آن فعالیت می‌کند (بامی و گریفین^۲، ۱۹۹۲). بلوم و گاندولف^۴ (۲۰۰۱) معتقدند (CSR) تعهدات شرکت نسبت به ذی‌نفعان یعنی مردم و گروه‌هایی است که از رویه‌ها و

1- Altman

2- Corporate social responsibility

3- Bamey and Griffin

4- Bloom and Gandvlf

سیاست‌های شرکت اثر می‌پذیرند یا بر آن‌ها اثر می‌گذارند. این تعهدات فراتر از الزامات قانونی و وظایف شرکت نسبت به سهامداران است. اجرای این تعهدات مستلزم حداقل کردن اثرات منفی و حداکثر کردن اثرات مثبت شرکت بر جامعه است (نقل از مهربانی و ایقان، ۱۳۹۲).

فرنچ و ساورد^۱ در کتاب فرهنگ مدیریت درباره مسئولیت اجتماعی می‌نویسند «مسئولیت اجتماعی وظیفه‌ای است بر عهده مؤسسات خصوصی؛ به این معنا که تأثیر سوئی بر زندگی اجتماعی که در آن کار می‌کنند نگذارند. میزان این وظیفه عموماً مشتمل است بر وظایفی چون آلوده نکردن، تبعیض قائل نشدن در استخدام، پرداختن به فعالیت‌های غیراخلاقی و مطلع کردن مصرف‌کننده از کیفیت محصولات، که این وظایف مبتنی بر مشارکت مثبت در زندگی افراد جامعه است» (فرنچ و ساورد، ۱۳۷۱). به اعتقاد اتاوا «مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها معانی مختلفی دارد و برای همه افراد یکسان نیست. بعضی، از آن معنی تعهد یا مسئولیت قانونی را برداشت می‌کنند و برخی دیگر آن را به معنی رفتار مسئولانه اجتماعی بر حسب رعایت مسائل اخلاقی می‌دانند. برای برخی دیگر معنی آن مسئول بودن یا معادل هدایای صدقه‌ای و کمک خیریه است. بعضی نیز آن را به معنی آگاهی اجتماعی می‌پندارند. بسیاری از آنان که مشتاقانه این مفهوم را می‌پذیرند، آن را به منزله مشروعیت و مقبولیت می‌دانند و تعداد کمی آن را به مثابه نوعی وظیفه محول شده برای اعمال ضوابط رفتاری عالی‌تر بر روی بنگاه‌های اقتصادی، بازرگانان، صنعتگران و نه شهروندان می‌پندارند» (والس^۲، ۲۰۰۳).

تمامی دیدگاه‌های مطرح شده در ارتباط با مسئولیت اجتماعی شرکتی گویای این مطلب است که یکی از وظایف و تعهدات سازمان در جهت منتفع ساختن جامعه مسئولیت اجتماعی است؛ به نحوی که هدف اولیه سازمان یعنی حداکثر کردن سود را صورتی متعالی ببخشد (رابینسون^۳، ۱۹۸۰). به دیگر سخن، واحدهای تجاری، لازم است از توجه صرف به مسئولیت اقتصادی خود که حداکثر کردن سود است فراتر بروند و برای کسب اعتماد و حرکت رو به جلو در بازارهای رقابتی و حتی دستیابی به اهداف اقتصادی‌شان، باید تعهدات اجتماعی خود نسبت به جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کنند را به رسمیت بشناسند و در راستای اصول اخلاقی و الزامات قانونی، به‌طور مطلوب وظیفه پاسخ‌گویی خود را به جا آورند و به حقوق محیط فعالیت خود و تمامی اشخاصی که به نحوی با واحدهای تجاری در ارتباط هستند یا آثار فعالیت واحدهای تجاری بر آن‌ها اثر می‌گذارد توجه کنند.

کارول^۴ (۱۹۹۹-۱۹۹۱) با ارائه یک مدل هر می به صورت زیر، چهار نوع مسئولیت اقتصادی، قانونی، اخلاقی و بشردوستانه را به منزله عوامل تشکیل دهنده CSR معرفی کرد:

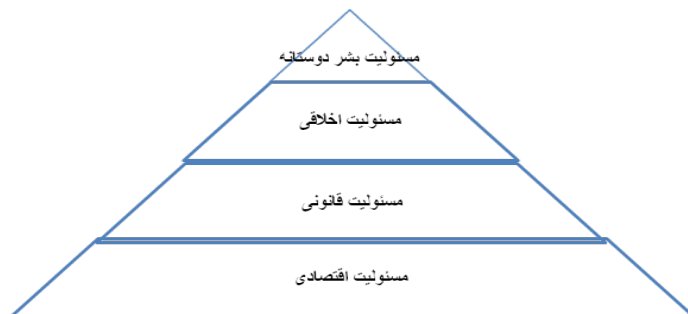
1- French and Savrd

2- Wallace

3- Ropbbinson

4- Carroll

شکل (۱): مدل مفهومی مسئولیت اجتماعی شرکتی کارول (۱۹۹۱-۱۹۹۹)

■ مسئولیت اقتصادی

کارول با اشاره به ارائه کالا و خدمات به جامعه به منزله ماهیت تأسیس واحدهای تجاری و هدف اصلی آنان که حداکثر کردن سود است، مسئولیت اقتصادی را تشریح می‌کند. این نوع مسئولیت‌پذیری، ماهیت اقتصادی دارد و شامل ایجاد بازده سرمایه‌گذاری برای مالکان و سرمایه‌گذاران، ایجاد اشتغال در جامعه، پرداخت منصفانه به کارگران، کشف منابع جدید، ترویج فناوری پیشرفته، نوآوری و ایجاد خدمات و محصولات نوین است (حجازی و ابو حمزه، ۱۳۹۳).

■ مسئولیت حقوقی

واحدهای تجاری باید مطابق با قوانین و مقررات اعلام‌شده از سوی نهادهای قانون‌گذار، مسئولیت اقتصادی خود را انجام دهند که از نظر کارول این مهم به گونه‌ای تحقق بخشیدن به قرارداد اجتماعی بین واحدهای تجاری و جامعه است. به دیگر سخن، جامعه انتظار دارد که شرکت‌ها در کنار انجام مسئولیت‌های اقتصادی خود، الزامات قانونی سیستم‌های حقوقی اجتماعی را نیز رعایت نمایند؛ حتی اگر رعایت قوانین و مقررات موجب از دست دادن برخی فرصت‌های اقتصادی شود (همان، ۱۳۹۳).

■ مسئولیت اخلاقی

گاهی بسیاری از فعالیت‌ها بدون آنکه در قوانین و مقررات الزاماتی برای آن‌ها در نظر گرفته شده باشد، در عرف به منزله ارزش مطرح می‌گردند. منظور از مسئولیت‌های اخلاقی توجه واحدهای تجاری به انتظارات، ارزش‌ها و هنجارهای اخلاقی موجود در جامعه‌ای است که در آن فعالیت می‌کند. اگر خط‌مشی تجاری شرکت یک خط‌مشی اخلاقی باشد طبیعتاً شرکت به انجام آنچه که درست، عادلانه و منصفانه است متعهد خواهد شد (همان، ۱۳۹۳).

■ مسئولیت بشردوستانه

منظور از مسئولیت بشردوستانه آن دسته از اقدامات اختیاری شرکت‌های بزرگ است که در پاسخ به انتظارات جامعه (شامل درگیر شدن شرکت‌های بزرگ تجاری در اعمال یا برنامه‌هایی برای ترویج رفاه انسان) به منزله شهروندان خوب صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر، مسئولیت بشردوستانه یعنی شرکت طبق انتظارات بشردوستانه جامعه رفتار کند و در فعالیت‌های اختیاری و خیریه‌ای

همچون کمک به هنر، آموزش و پرورش یا در پروژه‌هایی که باعث افزایش کیفیت زندگی جامعه می‌شود مشارکت نماید.

در حوزه مدل مفهومی مسئولیت اجتماعی شرکتی، وود (۱۹۹۱) در پی این واقعیت که سازمان‌ها و جامعه در هم تنیده شده و موجودیتی مجزا از هم ندارند و اینکه جامعه انتظار نتایج مطلوبی از کسب و کارها و سازمان‌ها دارد؛ درصدد ارائه مدل عملکرد اجتماعی شرکت برآمد. مدل وود توسعه‌دهنده استراتژی غیربازاری خوب است که سه سطح دارد: سطح اول شامل اصول مسئولیت‌پذیری سازمانی، سطح دوم شامل خط‌مشی‌گذاری و فرایندهای پاسخ‌گویی اجتماعی سازمانی و سطح سوم شامل نتایج محسوس و مرتبط با مسائل اجتماعی سازمانی است (حساس یگانه و برزگر، ۱۳۹۳).

از مدل‌های مفهومی مسئولیت اجتماعی شرکتی کارول و وود، می‌توان این نکته را درک کرد که دامنه وظایف، اهداف و مسئولیت واحدهای تجاری از توجه صرف به حداکثر کردن منافع و جنبه‌های اقتصادی فراتر رفته‌اند و این امر ضرورت پایبندی به اصول اخلاقی و مسئولیت پاسخ‌گویی و توجه به منافع جامعه را برای آنان به ارمغان آورده است. با توجه به اصل یکصد و هفتاد و چهارم قانون اساسی که بیان می‌دارد: «بر اساس حق نظارت قوه قضائیه نسبت به جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری سازمانی به نام «سازمان بازرسی کل کشور» زیر نظر قوه قضائیه تشکیل می‌شود...» و قانون و آیین‌نامه تشکیل سازمان بازرسی کل کشور، می‌توان به نقش مثرتر سازمان بازرسی کل کشور در برقراری مسئولیت اجتماعی و حسن جریان امور در دستگاه‌ها و تقویت اعتماد اجتماعی در جامعه اشاره نمود.

۱-۳- ارتباط مسئولیت اجتماعی شرکتی با جرایم شرکتی

آنچه از مفاهیم جرایم شرکتی و مسئولیت اجتماعی شرکتی بر می‌آید استنباط این مطلب است که در پی فرایند جهانی شدن و توسعه بنگاه‌های اقتصادی بزرگ و متعاقب آن تأثیری که این بنگاه‌ها بر ساختار و نظام اجتماعی می‌گذارند، انتظارات جامعه نسبت به نقش و رفتار واحدهای تجاری افزایش می‌یابد و سبب شکل‌گیری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها شده است. این در حالی است که شواهد رسوایی‌های بزرگ مالی شرکت‌ها و مؤسسات بزرگ از جمله انرون، ورلداکام، و زیراکس این مطلب را می‌رساند که با وجود حضور مؤسسات و سازمان‌هایی همچون سازمان بین‌المللی شفافیت (TI)، سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD)، سازمان ملل متحد، بانک جهانی (GAC) و سازمان بین‌المللی استاندارد (ISO)^۱، شرکت‌ها با تخطی از مسئولیت اجتماعی خود مرتکب جرم می‌شوند و دست به فساد می‌زنند و ضمن گسترش بی‌اعتمادی در جامعه، زمینه‌های محدودیت

کسب و کار و رقابت، کاهش بهره‌وری و در نهایت ناکارآمدی دولت‌ها را فراهم می‌آورند. به عبارت دیگر نکته نهفته در مفاهیم ارائه‌شده، خلاف جهت بودن مسیر فساد و جرایم شرکتی با CSR است. به این معنی که هر اندازه شرکت‌ها در مسئولیت اجتماعی خود کوتاهی کنند به گونه‌ای زمینه‌های وقوع جرایم شرکتی را افزایش داده‌اند. ارائه اطلاعات نادرست در صورت‌های مالی شرکت، دستکاری در بازار سهام، رشوه خواری تجاری، رشوه به مقامات عمومی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم، ارائه اطلاعات نادرست در تبلیغات و فروشندگی، اختلاس و سوءاستفاده از منابع مالی به‌منزله نمونه‌هایی از جرایم شرکتی (اوگرادی^۱، ۲۰۱۱)، گزیده‌ای از اقداماتی است که در نتیجه بی‌توجهی شرکت‌ها به CSR رخ می‌دهد. بنابراین می‌توان عدول از مسئولیت اجتماعی شرکتی را به‌منزله عامل فساد و یکی از متغیرهای تأثیرگذار بر رفتار مجرمانه شرکت‌ها دانست.

بی‌شک شرکت‌های تجاری نقش بسیار مهمی در کاهش و در نهایت از بین بردن فساد چه در سطح ملی و چه در سطح بین‌المللی بازی می‌کنند. سازمان ملل، با هدف انجام فعالیت‌ها و کسب و کار مسئولانه تحت قلمرو و موازین حقوق شهروندی، استانداردهای کار، رعایت اصول زیست محیطی و مبارزه با فساد و افزایش شفافیت برای ارتقای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، معاهده‌ای جهانی را در ده اصل به تصویب رساند (مرکز ترویج مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، ۱۳۸۶) و در یک بند آن به الزام تلاش شرکت‌ها در جهت افزایش شفافیت و مبارزه با فساد تأکید دارد. در همین راستا، در ادامه سعی بر آن است که دو راه‌حل ارائه شود که متناسب با عدول از مسئولیت اجتماعی شرکتی که از سوی شرکت‌ها قابل انجام است و می‌تواند از سوی دستگاه‌های نظارتی به‌ویژه سازمان بازرسی کل کشور به آن توجه شود.

۲-۳- ایزو ۲۶۰۰۰، استاندارد راهنمای مسئولیت اجتماعی کسب و کار

سازمان بین‌المللی استاندارد در دسامبر ۲۰۱۰، رهنمود استاندارد بین‌المللی مسئولیت اجتماعی سازمانی، ایزو ۲۶۰۰۰ را به‌منزله یک استاندارد هدایت داوطلبانه منتشر کرد که شاید نشان‌دهنده تنها تلاش کامل و منسجم در شرح شیوه‌های مسئولیت اجتماعی شرکتی مؤثر باشد (بیکر^۲، ۲۰۱۲). ایزو ۲۶۰۰۰ مسئولیت اجتماعی را به شرح زیر بیان می‌کند: «مسئولیت یک سازمان برای اثربخشی تصمیمات و فعالیت‌های خود بر جامعه و محیط، از طریق رفتار شفاف و اخلاقی شامل موارد زیر است: مدنظر قرار دادن انتظارات و توقعات سهامداران، همخوانی و مطابقت با قانون اجرایی و هنجارهای رفتار بین‌المللی و تعمیم آن در سراسر سازمان و به کار بستن در تمامی روابط آن» (پایگاه علمی-پژوهشی پارس مدیر). این استاندارد با در نظر گرفتن اصول هفت‌گانه مسئولیت اجتماعی (شامل: شفافیت، پاسخ‌گویی، رفتار اخلاقی، احترام به منافع و علائق ذی‌نفعان، احترام به اجرای قانون، احترام به هنجارهای رفتاری بین‌المللی و احترام به حقوق بشر) و با هدف ارائه راهنمایی

1- O'Grady

2- Backer

درباره حاکمیت و مدیریت سازمانی، حقوق بشر، کارکنان و فعالیت‌های نیروی کار، محیط‌زیست، فعالیت‌های اجرایی منصفانه، امور مشتریان و مصرف‌کنندگان، مشارکت جمعی و توسعه جامعه، تمامی سازمان‌ها را، صرف‌نظر از فعالیت، اندازه و موقعیت آن‌ها، اعم از اینکه در کشورهای پیشرفته یا در حال توسعه فعالیت می‌کنند مخاطب قرار می‌دهد.

۳-۴- مزایای پیاده‌سازی ایزو ۲۶۰۰۰

۱. ترغیب به تصمیم‌گیری آگاهانه‌تر بر اساس شناخت بهتر از انتظارات و توقعات جامعه، فرصت‌های مرتبط با مسئولیت اجتماعی (نظیر مدیریت بهتر خطرات و تهدید قانونی) و تهدیدها و خطرات مرتبط با عدم مسئولیت اجتماعی،
۲. بهبود اقدامات مدیریت بحران (تهدید) سازمان،
۳. افزایش شهرت سازمان و افزایش اعتماد عمومی،
۴. افزایش رقابت سازمان با رقبای خود که شامل دسترسی به وضعیت مالی و شریک ممتاز است،
۵. بهبود و ارتقای رابطه سازمان با سهامداران خود و ظرفیت آن برای ابتکار و نوآوری، از طریق ارائه دیدگاه‌ها و نگرش‌های جدید و تماس با طیف متنوعی از سهامداران،
۶. افزایش وفاداری، صداقت و روحیه کارمندان، ارتقای ایمنی و سلامت کارگران زن و مرد و تأثیر مثبت بر توانایی استخدام، ترغیب و ابقای کارمندان،
۷. صرفه‌جویی حاصل از بهره‌وری و راندمان منبع، کاهش مصرف انرژی و آب، کاهش ضایعات، بازیافت محصولات فرعی با ارزش و در دسترس روزافزون به مواد خام،
۸. افزایش اطمینان‌پذیری و عدالت در معاملات از طریق امور سیاسی مسئولانه، رقابت منصفانه و فقدان (عدم) فساد و رشوه خواری،
۹. جلوگیری یا کاهش تمارضات احتمالی با مشتریان در زمینه محصولات یا خدمات، و
۱۰. کمک به دوام بلندمدت سازمان از طریق افزایش تداوم منابع طبیعی و خدمات محیطی و کمک به تولید کالای عمومی و تحکیم جامعه و نهادهای شهری.

در راستای اهمیت و ارزش ایزو ۲۶۰۰۰، ویلتون دبیر کل سازمان بین‌المللی کارفرمایان (IOE)^۱ طی یک مکاتبه رسمی با دبیر کل سازمان بین‌المللی استاندارد حمایت خود را از استاندارد ایزو ۲۶۰۰۰، به این دلیل که اولاً یک استاندارد راهنما است و به علاوه، مبتنی بر اجماع بین‌المللی درباره مسئولیت اجتماعی کسب‌وکار که برگرفته شده از استانداردهای بین‌المللی است، اعلام می‌دارد. ضمناً مبنایی برای بحث‌های فرامرزی فراهم نموده و همچنین جهت‌دهی مناسبی برای آغاز کار مسئولیت اجتماعی کسب‌وکار را فراهم آورده است؛ از طرف اعضا IOE و شرکت‌های عضو خود از ایزو ۲۶۰۰۰ قدردانی کرد (ویلتون، ۲۰۱۴).

شرکت‌ها به‌منزله رکن اقتصادی جامعه در ایجاد ثروت و اشتغال‌زایی و جذب سرمایه‌گذاری

1- International organization employers

2- Wilton

شناخته می‌شوند. به همین منظور رعایت حقوق سهامداران، شفافیت اطلاعات و ایفای مسئولیت‌های اجتماعی (CSR) توسط شرکت‌ها از مهم‌ترین عواملی است که از سوی نهادهای بین‌المللی بیش از گذشته به آن توجه شده است (کشتکار، ۱۳۹۲) و به نظر می‌رسد برای پیشرفت و تعالی جامعه و مقابله با جرائم شرکتی، هر استاندارد و معاهده‌ای که به گونه‌ای به مسئولیت اجتماعی شرکتی توجه کرده است باید به‌منزله یک عامل مهم توسعه پایدار و مبارزه با جرایم شرکتی در واحدهای تجاری تقویت شود.

۴- حسابداری اجتماعی یک ابزار پیشگیرانه

امروزه به دلیل گسترش دامنه مسئولیت پاسخ‌گویی واحدهای تجاری، اهمیت اطلاعات در مورد جنبه‌های رفتاری جدید شرکت‌های بزرگ که در حسابداری مالی نشان داده نشده است به‌طور پیوسته در حال رشد است؛ تا جایی که بهترین راه برای اطمینان از موفقیت مالی و حرکت روبه‌جلو، گسترش هم‌پوشانی منافع کسب‌وکار و منافع جامعه و محیط‌زیست است (کاملیا و همکاران، ۲۰۰۹). پاسخ‌گویی اجتماعی، چهره عمومی سازمان را بهبود می‌بخشد و از سازمان یک سیمای مطلوب به جامعه عرضه می‌دارد و سازمان‌هایی که می‌خواهند چهره عمومی مطلوبی داشته باشند باید در عمل نشان دهند که از هدف‌های اجتماعی حمایت می‌کنند و چهره مطلوب داشتن نیز در بازار سرمایه خیلی مهم است (الوانی و قاسمی، ۱۳۷۷).

شرکت‌ها نمی‌توانند نسبت به محیط پیرامونی خود بی‌تفاوت باشند و لازم است مدیران واحدهای تجاری علاوه بر افزایش سودآوری و تولید کالا و خدمات، آثار رفتارهای واحدهای تجاری خود را بر جامعه نیز در نظر بگیرند؛ زیرا براساس نظریه مشروعیت، سازمان‌ها تا زمانی می‌توانند به حیات خود ادامه دهند که جامعه به آن‌ها مشروعیت ببخشد (فروغی و همکاران، ۱۳۸۶). یک استراتژی برای اینکه واحد تجاری دوام‌پذیر باشد، این است که باید منافع همه افراد ذی‌نفع را در نظر بگیرد؛ یعنی سرمایه‌گذاران، کارمندان، مشتریان، مدیران، سازمان‌های غیردولتی و به‌طور کلی جامعه (کشتکار، ۱۳۹۲). حال آنکه در جهت مشروعیت و پایداری واحد تجاری، هرگونه راهبردی که توسط مدیریت انجام می‌پذیرد در صورتی می‌تواند بر جامعه اثرگذار باشد که افشا شود و در اختیار عموم قرار گیرد (دیگن^۲، ۲۰۰۲، نقل از فروغی و همکاران). به دلیل عدم توجه به منافع سایر گروه‌های اجتماع و همچنین اثرات زیست‌محیطی ناشی از فعالیت‌های واحد تجاری و ناتوانی حسابداری سنتی برای گزارش آن، در اوایل دهه شصت میلادی مفهوم جدیدی به نام حسابداری اجتماعی^۳ در مباحث نظری حسابداری مطرح شد.

حسابداری اجتماعی فرایند گردآوری، اندازه‌گیری و گزارش معاملات و تأثیر متقابل این

1- Cmelia

2- Deignan

3- Social accounting

معاملات بین واحدهای تجاری و جامعه پیرامونی اوست. حسابداری اجتماعی از طریق اندازه‌گیری و گزارشگری تأثیرات متقابل واحد تجاری و جامعه پیرامونی‌اش، ارزیابی از توان ایفای تعهدات اجتماعی را امکان‌پذیر می‌سازد (جعفری، ۱۳۷۲) و می‌تواند به‌منزله یک ابزار پیشگیرانه در جهت اقدامات سوء واحدهای تجاری عمل کند. با در نظر گرفتن دو کارکرد تولید و ارائه کالا و خدمات سودمند برای جامعه و توزیع عادلانه امکانات اقتصادی، اجتماعی یا سیاسی بین گروه‌های اجتماعی که به دنبال قرارداد واحد تجاری و جامعه پیرامونش پدیدار می‌شود؛ حسابداری اجتماعی سه هدف را دنبال می‌کند:

۱. تعیین و اندازه‌گیری خالص انتفاع و مشارکت اجتماعی واحد تجاری طی دوره مالی از طریق محاسبه هزینه‌ها و منافع اجتماعی واحد تجاری،
۲. تعیین ارتباط استراتژی و عملیات جاری واحد تجاری با ترجیحات و معیارهای اجتماعی. این دو هدف تأثیرات متقابل معاملات اجتماعی واحد تجاری و جامعه را تعیین می‌کند و همچنین بر ارزیابی عملکرد اجتماعی واحد تجاری تأکید دارد،
۳. ارائه اطلاعات مربوط در مورد هدف‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌های اجتماعی واحد تجاری. حسابداری اجتماعی با تأمین هدف‌های سه‌گانه بالا به تکمیل حسابداری مرسوم در گزارشگری و تأمین اطلاعات کافی، مربوط و مناسب مورد نیاز کلیه استفاده‌کنندگان کمک می‌کند (همان، ۱۳۷۲).

۴-۱- حسابداری اجتماعی و حسن جریان امور

مطالعات نشان می‌دهد هر اندازه افراد جامعه نسبت به وقوع جرم بی‌تفاوت و آماده نادیده گرفتن آن باشند، امکان ارتکاب جرم بیشتر می‌شود. بنابراین آنچه می‌تواند در کاهش جرایم به آن توجه شود پیشگیری‌های اجتماعی است. به این معنی که با ایجاد شفافیت در اطلاعات و ارائه گزارشات اجتماعی می‌توان ضمن آگاهی بخشیدن به عامه مردم، زمینه‌های اصلاح محیط‌های تسهیل‌کننده جرم را فراهم آورد. به استناد اصل ۱۵۶ قانون اساسی، قوه قضاییه پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت است که این مهم را با بر عهده گرفتن وظایفی همچون نظارت بر حسن اجرای قوانین، کشف جرم و تقلب و به‌منزله گام نخست اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرایم، می‌تواند انجام دهد. مطابق با اصل ۱۷۴ قانون اساسی، متولی نظارت بر حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری، سازمان بازرسی کل کشور است که می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در انجام رساله پیشگیری از وقوع جرایم به‌خصوص جرایم شرکتی ایفا نماید. از آنجا که پیشگیری از جرم همواره کمترین هزینه و بیشترین تأثیر را در جلوگیری از سوء جریان در دستگاه‌های اجرایی دارد، بنابراین ضروریست توجه بیشتر دستگاه‌های نظارتی همچون سازمان بازرسی در راستای حسن جریان امور صرف تقویت امور پیشگیری از جرایم شود. با توجه به مطالب

ذکر شده می‌توان اذعان داشت که به کارگیری حسابداری اجتماعی از سوی واحدهای تجاری می‌تواند ضمن پیشگیری از رفتارهای متقلبانه در جهت تضييع حقوق جامعه، زمینه‌های گزارشگری صحیح و تأمین اطلاعات کافی و مناسب را از آثار روابط متقابل با جامعه در راستای مسئولیت پاسخ‌گویی را نیز فراهم آورد. بنابراین، حسابداری اجتماعی می‌تواند به‌منزله ابزاری برای پیشگیری از جرایم شرکتی و حسن جریان امور توسط سازمان بازرسی کل کشور مطرح شود.

۵- نتیجه‌گیری

امروزه فساد و مبارزه با آن به یک مسئله اساسی در بسیاری از کشورهای مختلف جهان و همچنین سازمان‌های بین‌المللی تبدیل شده است. در این مقاله با ارائه مفاهیم و مصادیق جرایم شرکتی سعی بر آن شد که جرایم شرکتی معرفی شود و این نتیجه حاصل شد که بسیاری از واحدهای تجاری با تفکری غلط و اشتباه در راستای حفظ جایگاه و منافع خود در بازارهای رقابتی، با عدول از الزامات قانونی و استانداردهای حاکم بر خود و همچنین با نقض قوانین موجود، ضمن وارد آوردن خسارات و صدمه‌های جبران‌ناپذیر و هزینه‌های گزاف اقتصادی و اجتماعی بر کشورها، حقوق و منافع گروه‌های دیگر و درنهایت جامعه را تضييع می‌کنند و مرتکب جرایم شرکتی می‌شوند. این در حالی است که به موازات فرایند جهانی شدن و توسعه بنگاه‌های اقتصادی بزرگ و متعاقب آن تأثیری که این بنگاه‌ها بر ساختار و نظام اجتماعی می‌گذارند؛ انتظارات جامعه نسبت به نقش و رفتار واحدهای تجاری افزایش یافته و سبب شکل‌گیری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها شده است. در ادامه مقاله با ارائه مفاهیم CSR، استدلال گردید که شرکت‌ها با تخطی از مسئولیت اجتماعی خود مرتکب جرم شده و دست به فساد می‌زنند و ضمن گسترش بی‌اعتمادی در جامعه، زمینه‌های محدودیت کسب‌وکار و رقابت، کاهش بهره‌وری و درنهایت ناکارآمدی دولت‌ها را فراهم می‌آورند. بنابراین عدول از مسئولیت اجتماعی شرکتی به‌منزله عامل اصلی جرایم شرکتی و یکی از متغیرهای تأثیرگذار بر رفتار مجرمانه شرکت‌ها معرفی گردید. در این میان نقش سازمان بازرسی کل کشور به‌منزله نهاد متولی نظارت بر عملکرد دستگاه‌ها، در حوزه شناسایی، پیشگیری و مقابله با این جرایم بسیار پررنگ است و می‌تواند در راستای اجرای مسئولیت اجتماعی و به کارگیری استانداردهای بین‌المللی از سوی واحدها و همچنین توجه به حسابداری اجتماعی مثرتر واقع شود.

همچنین، با استناد به نتیجه به دست آمده و توجه به معاهده سازمان ملل مبنی بر اینکه شرکت‌ها باید در راستای افزایش شفافیت و مبارزه با فساد تلاش کنند، بر نقش شرکت‌ها در مبارزه با فساد تأکید شد و متناسب با عدول از مسئولیت اجتماعی شرکتی به‌منزله علت معرفی شده ارتکاب جرایم شرکتی، این نتیجه حاصل گردید که هر استاندارد و معاهده که به‌گونه‌ای به مسئولیت اجتماعی شرکتی توجه کرده باشد، باید به‌منزله یک عامل مهم توسعه پایدار و مبارزه با جرایم شرکتی در واحدهای تجاری تقویت شود که سرآمد آنان استاندارد بین‌المللی ایزو ۲۶۰۰۰ است. همچنین در راستای ایفای مسئولیت پاسخ‌گویی و گزارشگری آثار متقابل معاملات بین واحدهای تجاری و

جامعه پیرامونی‌اش، حسابداری اجتماعی به منزله راه‌حل پیشگیرانه و کاشف جرایم شرکتی معرفی گردید.

۶- پیشنهادات کاربردی

با در نظر گرفتن نتایج، و به بار نشستن مطالعات از در سطح جوامع و شرکت‌ها، سازمان بازرسی کل کشور برای مقابله با پدیده جرایم شرکتی، استفاده از این ظرفیت‌ها را برای حسن جریان امور در دستور کار خود قرار دهد.

- با توجه به مزایا و محاسن به کارگیری مسئولیت اجتماعی و استانداردهای بین‌المللی، به شرکت‌ها پیشنهاد شود که برای توسعه پایدار و حضوری فعال و مثبت در بازارهای رقابتی ملی و فراملی، همچنین برای افزایش سطح اعتماد در جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کنند، تلاش نمایند که با کسب استانداردهای بین‌المللی از جمله ایزو ۲۶۰۰۰ و پیوستن به معاهده‌های بین‌المللی، سیاست و خط‌مشی خود را برای دستیابی به هدف اصلی شرکت که به حداکثر رساندن سود است را متناسب با مسئولیت اجتماعی خود تنظیم نمایند و برای گزارش نتایج آثار اعمال‌شان بر جامعه، به حسابداری و گزارشگری اجتماعی توجه کنند.

- جهت مبارزه با جرایم شرکتی، به دولت و نهادهای رسمی پیشنهاد شود با تصویب الزامات و قوانینی، شرکت‌ها را موظف به ایفای تعهدات مسئولیت اجتماعی خود نمایند و با اعطای امتیازات به شرکت‌هایی که در کسب استانداردهای بین‌المللی یا پیوستن به معاهدات جهانی پیشگام هستند، موجبات انگیزشی در آنان را تقویت نمایند.

منابع

- الوانی، سید مهدی و قاسمی، سید احمد رضا. (۱۳۷۷). مدیریت و مسئولیت‌های اجتماعی سازمان. تهران: انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- پایگاه علمی پژوهشی پارس مدیر، <http://www.parsmodir.com/iso/iso26000.php>.
- پوررشیدی، رستم و جلالی جواران، مرتضی. (۱۳۸۸). تأثیرات توجه به مسئولیت اجتماعی در سازمان. دو ماهنامه مدیریت. ش ۱۵۳-۱۵۴، ص ۴۴.
- جعفری، محمدرضا. (۱۳۷۲). تئوری حسابداری اجتماعی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی. شماره ۵، ص ۷۸-۸۹.
- حجازی، رضوان و ابو حمزه، مینا. (۱۳۹۳). به سوی شهروند شرکتی. پژوهش حسابداری، شماره ۱۳، ص ۲۰-۱.
- حساس یگانه، یحیی و برزگ، قدرت‌اله. ۱۳۹۳. مبانی نظری مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و پارادایم تحقیقاتی آن در حرفه حسابداری. فصلنامه علمی پژوهشی حسابداری مدیریت، شماره ۲۲، ص ۱۲۰.
- شکریان، مرضیه. (۱۳۹۰). تعقیب کیفری جرم شرکتی، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، دانشگاه

- آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی؛ دانشکده حقوق.
 فردریچ، دیوید. (۱۳۷۹). جرایم یقه سفیدها، ترجمه گروه مترجمین ناجا، انتشارات معاونت آموزشی ناجا.
- فرنج، درک و هینر ساورد. (۱۳۷۱). فرهنگ مدیریت، ترجمه محمد صائبی، تهران: انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- فروغی، داریوش، میرشمس شهشهبانی، مرتضی و پور حسین، سمیه. (۱۳۸۶). نگرش مدیران درباره افشای اطلاعات حسابداری اجتماعی: شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۵۲، ص ۷۰-۵۵.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، اصل یکصد و هفتاد و چهارم.
- کشتکار، زهره. (۱۳۹۲). رابطه حاکمیت شرکتی، سرمایه فکری و عملکرد اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی؛ دانشکده اقتصاد و حسابداری.
- مرادی، مهدی، رستمی، امین و تقی‌زاده، رضا. (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر فرار از پرداخت مالیات با تأکید بر عوامل فرهنگی. پژوهشنامه مالیات، شماره ۱۸، ص ۱۸۲.
- مرکز ترویج مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها. ۱۳۸۶. معاهده جهانی سازمان ملل.
- مونتش، موزز. ۱۳۹۲. مفهوم فساد مالی: شکل‌ها، علت‌ها، انواع، و پیامدها، ترجمه آیدا پوریان‌نسب، مجله حسابداری، ص ۲۶.
- مهربانی وایقان، سمیه. (۱۳۹۲). رابطه بین کیفیت سود و عملکرد اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی؛ دانشکده اقتصاد و حسابداری.
- Altman E. I. (1968). Financial Ratios, Disarmament Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *The Journal of Finance*, 23: 589-609 .
- Backer, L. (2012). Transparency and Business in International Law—Governance Between Norm and Technique. *Transparency in International Law and Business*, p. 157-101.
- Benjamin A. Olken, Rohini. Pande. (2011). *Corruption in Developing Countries*. Harvard: Harvard University.
- Carroll, A. B. (1979). A three dimensional model of corporate social performance. *Academy of Management Review*, 4: p. 497-505.
- Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, p. 39-48.
- Carroll, A. B. (1998). The four faces of corporate citizenship. *Business and*

Society Review, 100(1), 1-7.

Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility - evolution of a definitional construct. *Business & Society*, 38(3), 268-295.

Conceptualizing Corruption: Forms, Causes, Types and Consequences, Montesh Moses. Retrieved from: www.icae.org.hk/newsI/issue30eng/button4.htm

Federal Bureau of Investigation (FBI). (1989). White-Collar Crime: A Report to the Public, Washington DC, US Department of Justice [Internet]. 2012 [Retrieved in: 2011 February 11]. <http://www.fbi.gov/>

Gonzalo F. Forgues-Puccio. (2013). Corruption and the Private Sector: A review of issues. Oxford Policy Management.

Jay B. Bamey & Ricky W. Griffin. (1992). *The Management of Organizations*. New Jersey: Houghton Mifflin Co), p. 724.

Law Reform Commission for New South Wales. (2001). Sentencing: Corporate Offenders. Issues Paper 20.

Linowes, D. (1974). *The Corporate Conscience*. New York: Hawthorn Books, Inc.

Lungu I., Cmelia, Caraiani, Ch., Dascalu, C., Guse G., Raluca and Sahlian N. Daniela. (2009). Corporate Social and Environmental Reporting: Another Dimension for Accounting Information, Accounting, Audit and Controlling. Department Academy of Economic Studies of Bucharest, Romania.

Moody-Stuart, G. (1997). *Grand Corruption in Third World Development*. London: World View Publishing, Oxford press.

O'Grady, William. (2011). *Crime in Canadian Context*. Toronto: Oxford University Press, p. 175.

Richard B., Ropbbinson JR., John A. P. (1980). *Management*. New York: McGraw Hill, p. 132.

Tanzi, V. (1998). Corruption around the world: causes, consequences, scope, and cures, Working Paper no 98/63, International Monetary Fund, Washington D.C., p. 1-39.

Virginia, Arvanitidou, Konstantinidou Eleni, Papadopoulos Dimitrios and

Xanthi Chrysoula. (2008). The Role of Financial Accounting Information In Strengthening Corporate Control Mechanisms to Alleviate Corporate Corruption. University of Macedonia, Greece.

Wallace, Alan. (2003). Two models of CSR to communities, Mesa State College, Sinder, Jamie- Hill, P, Ronald , CSR in the 21st century, Journal of Business Ethics, No. 48.

Wei-Teh Mon..”Causal factors of corporate crime in Taiwan: Glualitative andGuantativen findings”. International Journal of offender therapy and Comparative Criminology, 46: p 184.

Wilton, H. Brent. 2014. “Systematic review of ISO 26000”, International Organisation of Employers.